

УДК 343.91:351.74-057.36

Андрій Миколайович ЯЩЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,

*професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО СФЕРИ УПРАВЛІННЯ МВС УКРАЇНИ, ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ДО НИХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Проблеми протидії корупційної злочинності залишаються у полі постійної уваги науковців і практичних працівників. Наявні сьогодні чисельні прояви цього типу злочинності вимагають від держави своєчасного і оперативного реагування на окремі форми корупційних злочинних посягань. Здійснення такого реагування забезпечується шляхом застосування низки загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів, важливу роль серед яких відіграють саме заходи кримінально-правового характеру.

Заходи кримінально-правового характеру як заходи щодо протидії корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС України, можна визначити як передбачені КК України примусові або такі, що засновані на недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження, засоби, що застосовуються до таких юридичних осіб у разі вчинення їх уповноваженою особою корупційного злочину, передбаченого ст. 262, у випадку його вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також будь-якого з корупційних злочинів, передбачених ч. 1 і 2 ст. 368-3, ч. 1 і 2 ст. 368-4, ст. 369 і 369-2 КК України [1].

Вчинення вказаних корупційних злочинів може потягнути не лише застосування передбачених законом заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, а ще й, насамперед, настання кримінальної відповідальності щодо винної фізичної особи – уповноваженої особи юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України. Це прямо впливає зі змісту ч. 1 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції», в окремому абзаці якої задекларовано, що у разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою злочину самостійно або у співучасті до юридичної особи у випадках, визначених КК України, застосовуються заходи кримінально-правового характеру [2].

Дослідження аспектів кримінально-правового впливу щодо протидії і запобігання корупції юридичних осіб, що належать до

сфери управління МВС України, наразі лише тільки започатковуються, а тому є вкрай актуальними не лише з теоретичної, але і з практичної точки зору. У зв'язку з цим, хотілося б зазначити таке.

Статтею 96-3 КК України задекларовані підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Опрацювання змісту цієї статті, поряд зі здійсненням системного аналізу ст. 45 КК України, дозволяє прийти до висновку, що підставами для застосування до юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, заходів кримінально-правового характеру є:

1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах такої юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у статті 262, у випадку його вчинення шляхом зловживання службовим становищем, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК України;

2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених у частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК України.

Чинним кримінальним законодавством України регламентовано, що за наявності підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, до неї судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру як штраф (ст. 96-7), конфіскація майна (96-8), ліквідація (96-9). Попри це хотілося б зауважити, що застосування подібних заходів до юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС України, мають свої особливості. Вони зводяться до наступного.

По-перше, належить зазначити, що наслідком вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, злочину, передбаченого у статті 262, у випадку його вчинення шляхом зловживання службовим становищем, може стати застосування щодо такої особи виключно тих заходів кримінально-правового характеру, що передбачені ст. 96-9 КК України (*ліквідація* – основний захід) і ст. 96-8 КК України (*конфіскація майна* – додатковий обов'язковий захід, що застосовується поряд з ліквідацією). Ліквідація юридичної особи – це начебто «смертна кара» юридичної особи, а конфіскація майна – це примусове безоплатне вилучення у власність держави майна юридичної особи.

Натомість, вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах такої юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК України, а також у разі незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із вказаних злочинів, унеможливорює застосування до такої юридичної особи такого заходу кримінально-правового характеру як *штраф* (ст. 96-7 КК України).

Отже, за наявності вищенаведених підстав заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, яка належить до сфери управління МВС України, можуть бути застосовані до такої особи *лише за умов* відсутності обставин, що виключають можливість прийняття рішення про застосування таких заходів до юридичної особи. До таких обставин належить конкретний вид корупційного злочину, який вчиняє уповноважена особа юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, а також приналежність юридичної особи саме до юридичної особи у сфері управління МВС України.

По-друге, вказані заходи кримінально-правового характеру до юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, не можуть бути застосовані без попереднього застосування каральних і, можливо поряд з ними окремих некаральних, заходів кримінально-правового характеру щодо фізичної особи – уповноваженої особи юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України. На початку нашої доповіді ми вже звертали на це увагу. Такий підхід законодавця пов'язаний виключно з тим, що підставою для застосування до такої юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є вчинення чітко встановлених злочинів саме фізичною особою – уповноваженою особою юридичної особи. Отже, застосування конкретного примусового заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, є похідним від застосування відповідного заходу кримінально-правового характеру щодо фізичної особи, яка вчинила від імені такої юридичної особи або в її інтересах будь-який із вказаних злочинів. У зв'язку з цим, очевидно, що такі заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи реалізуються через ухвалення обвинувального вироку щодо уповноваженої фізичної особи, який є змістовною ознакою саме кримінальної відповідальності. Попри це, принагідно зауважимо, що хоча вказані заходи і реалізуються в такому обвинувальному вирокі, самі ці

заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, що належать до сфери управління МВС України, не є формами кримінальної відповідальності.

Вищевикладене дозволяє зазначити, що протидія корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС України, забезпечується шляхом застосування низки загальносоціальних і спеціально кримінологічних заходів кримінально-правового характеру, важливу роль серед яких відіграють саме заходи кримінально-правового характеру. Особливістю застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як заходів щодо протидії корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС України, є те, що: 1) вказані заходи кримінально-правового характеру до юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, не можуть бути застосовані без попереднього застосування каральних і, можливо поряд з ними окремих некаральних, заходів кримінально-правового характеру щодо фізичної особи – уповноваженої особи юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України; 2) заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, яка належить до сфери управління МВС України, можуть бути застосовані до такої особи не лише за наявності передбачених законом *підстав*, але і за *умов* відсутності обставин, що виключають можливість прийняття рішення про застосування цих заходів до цієї юридичної особи. До таких обставин зокрема належить конкретний вид корупційного злочину, який вчиняє уповноважена особа юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, а також приналежність юридичної особи саме до юридичної особи у сфері управління МВС України. З огляду на це, в окремих випадках до юридичної особи, що належить до сфери управління МВС України, може бути застосований виключно такий захід кримінально-правового характеру як ліквідація і, як наслідок, конфіскація майна цієї юридичної особи. В інших випадках застосування штрафу як заходу кримінально-правового характеру унеможливується.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 19.09.2019).
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 19.09.2019).

Одержано 30.09.2019